

MISIA STAROSTLIVOSTI O STVORENIE

Cieľ stretnutia:

- Pochopenie vzťahu medzi zodpovednosťou za stvorenie a integrálnou ekológiou.
- Oboznámenie sa s vyhláseniami Magistéria Cirkvi o ekológii.
- Snaha nájsť úlohu Hnutia v tejto oblasti.

TERMINOLOGICKÝ ÚVOD

Súčasnú príručku katolíckej antropológie obsahujú aj témy súvisiace s ekológiou, ktoré sa primárne týkajú vzťahu medzi Bohom a stvorením a medzi ľuďmi a zvyškom stvorenia. Ekológia je tiež súčasťou sociálneho učenia Cirkvi a bola spomenutá aj v dokumentoch a početných vyhláseniach viacerých súčasných pápežov. Najľahšie môžeme poukázať na Františka a jeho encykliku *Laudato si*, ale k týmto témam sa vyjadrili aj Benedikt XVI., Ján Pavol II. a dokonca aj skorší pápeži. V roku 1990 pápež Ján Pavol II. upozornil na „naliehavú potrebu formovať postoj ekologickej zodpovednosti: zodpovednosť voči sebe samým, zodpovednosť voči ostatným a zodpovednosť voči životnému prostrediu“. Bol tiež prvým, kto použil termín „ekologické obrátenie (konverzia)“. Pápež Benedikt XVI. pokračoval: „Cirkev má zodpovednosť za stvorenie a cíti povinnosť konať v súlade s touto zodpovednosťou aj vo verejnej sfére, aby chránila zem, vodu a vzduch, ktoré sú darom Boha Stvoriteľa pre všetkých, a predovšetkým aby bránila človeka pred nebezpečenstvom sebazničenia.“ Pápež František venoval tejto téme celú encykliku a okrem iného v nej písal: o potrebe „ekologického obrátenia, ktoré zahŕňa rozvíjanie všetkých dôsledkov stretnutia s Ježišom vo vzťahoch k okolitému svetu. Napĺňanie svojho povolania byť obhajcami Božieho diela je základnou súčasťou života v integrite, nie niečím voliteľným alebo druhoradým prvkom kresťanskej skúsenosti.“ Pojem ekológia má aj iné významy. Spočiatku fungoval iba v prírodných vedách a označoval vzťahy/závislosti medzi organizmami. V bežnom zmysle sa ekológia stotožňuje s ochranou životného prostredia. Žiaľ, stáva sa aj to, že sa používa v politických a ekonomických sporoch alebo slúži ako zbraň v prospech určitých ideológií, ktoré sú v rozpore s učením Cirkvi. Repertoárom týchto aktivít sa tu zaoberať nebudeme. Počas májového stretnutia budeme analyzovať niekoľko z desiatok pápežských vyhlásení o ekológii, aby sme zistili, aký postoj by sme mali ako katolíci zaujať. Taktiež sa pokúsime identifikovať oblasti, ktoré by nás ako členov Hnutia Svetlo-Život mohli zaujímať.

PRÍPRAVNÉ ČÍTANIE NA STRETNUTIE

- Krátky text z webovej stránky CEI, ktorý podľa pápeža Františka opisuje, čo je integrálna ekológia: https://cei.org.pl/?page_id=33 (preklad v prílohe)
- Posolstvo Svätého Otca Benedikta XVI. k Svetovému dňu pokoja, 1. januára 2010: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-pokoj-2010>

Ďalšie čítanie pre záujemcov:

- František, encyklika *Laudato si'*: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-laudato-si>
- Posolstvo Jána Pavla II. na XXIII. svetový deň pokoja 1. januára 1990: <https://papiez.wiara.pl/doc/378717.Pokoj-z-Bogiem-Stworca-pokoj-z-calym-stworzym1990/6> (preložený text nájdete v prílohe)

PRIEBEH STRETNUTIA:

1. Modlitba k Duchu Svätému na začiatku stretnutia.

2. Zdieľanie Božím slovom

Gn 1,1-31: Boh stvoril svet a dal človeku vládu nad stvorením

Lk 16, 19-31: ilustrácia súčasného životného štýlu s kontrastmi v spoločnostiach, kde niektorí žijú v chudobe a iní uctievať konzum (príklad diskutovaný napr. v encyklikách Redemptor hominis, Laudato si).

3. Práca s textami

Práca s vybranými textami. Pre každého sa oplatí mať svoju vlastnú kópiu. Po prečítaní každého fragmentu si zapíšeme jeho hlavné myšlienky a podčiarkneme obsah, ktorý považujeme za najdôležitejší.

Ján Pavol II., Posolstvo na Svetový deň pokoja, 1. januára 1990 (fragment).

Moderná spoločnosť nenájde riešenie ekologického problému, pokiaľ vážne neprehodnotí svoj životný štýl. V mnohých častiach sveta ctí princípy hedonizmu a konzumu bez toho, aby sa vôbec staral o ich katastrofálne následky. Už som povedal, že zlý stav ekológie je prejavom hlboknej morálnej krízy človeka, pretože nedostatok zmyslu pre hodnotu osoby a ľudského života spôsobuje ľahostajnosť voči ostatným a svetu. V každodennom živote by mala prevládať umiernenosť a zdržanlivosť, vnútorná disciplína a duch obety, aby všetci nemuseli trpieť negatívnymi dôsledkami nedbanlivosti niekoľkých.

Preto je naliehavo potrebné formovať postoj ekologickej zodpovednosti: zodpovednosť voči sebe samým, zodpovednosť voči ostatným a zodpovednosť voči životnému prostrediu. Formovanie takéhoto postoja nemôže byť založené len na ľudských pocitoch alebo nešpecifikovaných ambíciách. Nemôže mať ideologické ani politické ciele. Jeho predpoklad nemôže byť úplným popretím moderného sveta ani iluzórnym snom o návrate do „strateného raja“. Skutočné formovanie zodpovedného postoja si vyžaduje skutočnú zmenu v spôsobe myslenia a správania. V tejto oblasti majú cirkvi a iné náboženské inštitúcie, vládne a mimovládne organizmy a v skutočnosti všetky zložky spoločnosti jasne definovanú úlohu. Prvou inštitúciou, ktorá formuje postoje, však zostáva rodina, kde sa dieťa učí úcte k druhým a láske k prírode.

Napokon nemožno ignorovať estetické hodnoty stvorenia. Kontakt s prírodou má rekreačné vlastnosti a rozjímanie o jej kráse prináša pokoj a vyrovnanosť. Biblia na mnohých miestach uvažuje o blahodarnej činnosti a kráse stvorenia, ktoré je povolané chváliť Boha (porov. napríklad Gn 1,4 a nasl.; Ž 8,2; 104[103], 1 a nasl.; Múd 13,3-5; Sir 39,16.33; 43,1.9).

Benedikt XVI., Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenie - Posolstvo k Svetovému dňu pokoja, 1.1.2010 (fragment)

2. V encyklike *Caritas in veritate* som zdôraznil, že integrálny rozvoj človeka je úzko spojený s povinnosťami vyplývajúcimi zo vzťahu človeka k prírodnému prostrediu. Toto prostredie treba chápať ako dar od Boha pre všetkých a jeho používanie predpokladá spoločnú zodpovednosť voči celému ľudstvu, zvlášť voči chudobným ľuďom a budúcim generáciám. Okrem toho som poukázal na to, že keď sa príroda a najmä ľudská bytosť považujú len za plod náhody alebo evolučného determinizmu, hrozí, že sa vo vedomí ľudí oslabí pocit zodpovednosti. Naopak, ak v stvorenstve vidíme Boží dar ľudstvu, pomáha nám to pochopiť povolanie a hodnotu človeka. Plní údivu môžeme spolu so žalmistom zvoláť: „Keď hľadím na nebesia, dielo tvojich rúk, na mesiac a na hviezdy, ktoré si ty stvoril: čože je človek, že naň pamätáš, a syn človeka, že sa ho ujímaš?“ (Ž 8, 4 – 5). Úvahy nad krásou stvorenia nás podnecujú k tomu, aby sme spoznali Stvoriteľovu lásku, tú Lásku, ktorá „pohýna Slnko i ostatné hviezdy“.

12. Cirkev má zodpovednosť za stvorenie a cíti, že ju musí uplatňovať aj verejne, aby bránila zem, vodu a vzduch ako dary od Boha Stvoriteľa pre všetkých, aby predovšetkým chránila človeka pred nebezpečenstvom sebazničenia. Degradácia prírody je totiž úzko spojená s kultúrou ľudského spoluzitia, a preto „keď je vnútri spoločenstva rešpektovaná ‚humánna ekológia‘, má z toho osoh aj

ekológia životného prostredia“. Preto nemožno od mladých vyžadovať, aby rešpektovali životné prostredie, ak im v rodine a v spoločnosti nepomáhame rešpektovať seba samých: kniha prírody je jedinečná, tak po stránke životného prostredia, ako aj osobnej, rodinnej a spoločenskej etiky. Povinnosti voči životnému prostrediu vyplývajú z povinností voči osobe ako takej i osobe v jej vzťahoch s druhými.

13. Ak je učiteľský úrad Cirkvi rozpačitý, pokiaľ ide o koncepciu životného prostredia inšpirovanú ekocentrizmom a biocentrizmom, je to preto, že takáto koncepcia odstraňuje ontologický i hodnotový rozdiel medzi ľudskou osobou a ostatnými živými bytosťami. Takýmto spôsobom sa v skutočnosti popiera vznešenejšia identita a úloha človeka, pričom sa uprednostňuje rovnostárska predstava o „dôstojnosti“ všetkých živých bytostí. To otvára dvere novému panteizmu s novopohanskými akcentmi, podľa ktorého spása človeka pochádza zo samotnej prírody chápanej v čisto naturalistickom zmysle. Cirkev však vyzýva na vyvážený prístup, rešpektujúci „gramatiku“, ktorú Stvoriteľ vpísal do svojho diela, pričom zveril človeku úlohu zodpovedného ochrancu a správcu stvorenstva, úlohu, ktorú zaiste nesmie zneužiť, no ktorej sa nesmie ani zriecť. No aj opačný postoj, absolutizácia techniky a ľudskej moci, sa môže stať závažným útokom nielen proti prírode, ale aj voči samotnej ľudskej dôstojnosti.

*Pápež František, **Laudato si'***

216. Veľké bohatstvo kresťanskej spirituality, ktorá sa rodila v priebehu dvadsiatich storočí z osobných a spoločných skúseností, predstavuje veľkolepý prínos k snahe o obnovu ľudstva. Rád by som navrhol kresťanom niektoré línie ekologickej spirituality, ktoré sa rodia z presvedčenia našej viery, pretože to, čo nás učí evanjelium, má dôsledky na náš spôsob myslenia, cítenia a života. Nejde ani tak o rozprávanie o myšlienkach, ako skôr o motivácie, ktoré vyplývajú zo spirituality, aby živili naše nadšenie za starostlivosť o svet. Nebude totiž možné angažovať sa vo veľkých veciach len náukou, bez mystiky, ktorá nás oživuje; bez vnútornej hybnej sily, „ktorá podnecuje, motivuje, povzbudzuje a dáva zmysel osobnej a spoločenskej činnosti“. Musíme uznať, že nie vždy sme my kresťania zachytili a rozmnožovali bohatstvo, ktorým Boh obdaroval Cirkev. Spiritualita v Cirkvi nie je odtrhnutá od tela ani od prírody alebo od skutočností tohto sveta, ale skôr žije s nimi a v nich, v spoločenstve so všetkým, čo nás obklopuje.

217. „Vo svete sa množia vonkajšie púšte, pretože sa veľmi rozšírili púšte vnútorné“ a ekologická kríza je výzvou na hlbokú vnútornú konverziu. Musíme však tiež uznať, že niektorí kresťania, ktorí sú oddaní modlitbe a venujú sa jej, si pod zámenkou realizmu a pragmatizmu často robia posmešky zo starostlivosti o životné prostredie. Iní sú pasívni, nechcú meniť svoje návyky a stávajú sa nedôslednými. Chýba im ekologická konverzia (obrátenie), ktorá vedie k tomu, že umožníme, aby sa vo vzťahoch so svetom, ktorý nás obklopuje, prejavili všetky dôsledky nášho stretnutia s Ježišom. Povolanie strážiť Božie dielo je podstatnou súčasťou cnostného života a nie niečím voliteľným alebo druhotným aspektom kresťanského života.

Po dokončení práce s textami nasleduje delenie a syntéza. Tu možno čerpať z učenia Cirkvi a Svätého písma – rozširujúc obsah nad rámec fragmentov uvedených v bode 3.

Otázky na zdieľanie:

- Prečo Cirkev považuje „ekologické“ témy za svoje vlastné a zároveň dôležité?
- V čom spočíva ľudská vláda nad stvorením?
- Aké ďalšie spoločenské otázky súvisia so starostlivosťou o stvorenie?
- V ktorých momentoch formovania Hnutia Svetlo-Život nachádzame „ekologické“ prvky?
- Má *Výprava otvorených očí* svoje právoplatné miesto v našich prázdninových pobytoch?
- Čo môžeme a čo by sme mali urobiť ako Hnutie (naše spoločenstvá), aby sme naplnili naše poslanie starostlivosti o stvorenie?

4. Modlitba na konci stretnutia

Na základe Dan 3,52-90 (Pieseň troch mládencov).

Snažíme sa, aby každý mohol mať svoj vlastný text. Po čítaní nasleduje spontánna modlitba chvály, ktorá môže byť spojená aj s ozvenou Slova.

5. Regula

- Povzbudzujeme vás, aby ste sa vybrali na prechádzku do prírody, obdivovali dielo stvorenia a vzdali zaň slávu Bohu.

- Môžete ísť do kaplnky zasvätenej Panne Márii a tam sa pomodliť Loretánske litánie alebo sa zúčastniť miestnej májovej pobožnosti, ktorá sa v niektorých farnostiach koná v takýchto kaplnkách.

- Pieseň na májovú pobožnosť, ktorá sa v tomto období často spieva, a ktorá je poctou Pánu Bohu v Jeho stvorení spolu s Máriou.

PRÍLOHA

Krátky text z webovej stránky Centra integrálnej ekológie, ktorý podľa pápeža Františka opisuje, čo je integrálna ekológia

Integrálna ekológia

Integrálna ekológia je myšlienka, ktorá rozvíja ekológiu v tradičnom zmysle. Podľa dokumentov Katolíckej cirkvi ľudia potrebujú integrálnu zmenu vo všetkých oblastiach života, vytvorenie novej ekologickej kultúry, ktorá pomôže správne pochopiť miesto človeka a zvyšku Stvorenia vo svete. Hlavným zdrojom inšpirácie pre integrálnu ekológiu je encyklika pápeža Františka *Laudato si'*.

Ekologické aktivity zahŕňajú záujem o rôzne aspekty ochrany prírody vrátane boja proti prebiehajúcej zmene klímy a zachovania biodiverzity druhov. Integrálna ekológia zároveň zahŕňa do svojho predmetu záujmu aj ľudí s ich kultúrou, históriou a rasovými rozdielmi. Človek, ako súčasť sveta stvoreného Bohom, tiež potrebuje ochranu, často pred sebou samým, čo si vyžaduje zmenu pohľadu na vlastný život, životy iných ľudí a svet okolo nás. V integrálnej ekológii sa okrem hľadania metód na obmedzenie spotreby surovín a zníženie množstva odpadu učíme objavovať duchovné hodnoty, ktoré plynú z pozorovania prírody okolo nás. Analýza oficiálnych vyhlásení predstaviteľov Katolíckej cirkvi, ktorú uvádzame nižšie, môže byť užitočná pre lepšie pochopenie problematiky súvisiacej s integrálnou ekológiou.

Podľa učenia nedávnych pápežov sa ekológia dnes nemôže redukovať len na konkrétne zásahy vynútené pokračujúcou degradáciou životného prostredia alebo starosťou o obmedzenie využívania vyčerpávajúcich sa prírodných zdrojov. Ekologická kríza odhaľuje oveľa vážnejšiu poruchu, ktorá sa odohráva v súčasnej etike, kultúre a spiritualite. Ján Pavol II. napísal, že skutočný ľudský rozvoj má morálny charakter a zahŕňa plnú úctu k ľudskej osobe; mala by byť tiež orientovaná na prírodný svet a brať do úvahy podstatu každej bytosti a ich vzájomné prepojenie v usporiadanom systéme. Benedikt XVI. na druhej strane uviedol, že pri snahe riešiť problémy súčasného sveta musíme pamätať na to, že kniha prírody je jedna a nedeliteľná a zahŕňa životné prostredie, život, sexualitu, rodinu, spoločenské vzťahy a ďalšie aspekty. Preto je degradácia prírody úzko spätá s kultúrou, ktorá formuje ľudské spolužitie.

Preto nedôjde k uzdraveniu vzťahu človeka k prírode a prírodnému prostrediu – napísal pápež František v ekologickej encyklike *Laudato Si'* – bez uzdravenia základných vzťahov medzi ľuďmi. Kresťanská spiritualita navyše vyžaduje, aby sa zdôrazňovala jedinečná hodnota človeka vo vzťahu k iným stvoreniam, ktoré Stvoriteľ ustanovil za zodpovedných správcov celého stvoreného sveta. Preto bez obnovenia rovnováhy so sebou samým, solidarity s ostatnými ľuďmi a nakoniec duchovného spojenia so Stvoriteľom si človek nebude môcť udržať vhodný postoj k prírodnému svetu.

Podľa pápeža je prekážkou formovania takejto ekologickej rovnováhy súčasná technokratická paradigma, ktorá spôsobuje konzumný postoj človeka k okolitému svetu. Dnešná ekologická výchova sa preto nemôže redukovať len na zvyšovanie povedomia a boj proti hrozbám pre prírodné prostredie, ale mala by sa snažiť bojovať proti mýtom modernity, ako sú individualizmus, neobmedzený pokrok, konkurencia, konzumizmus, trh bez pravidiel, a vzdelávať k dosiahnutiu ekologickej rovnováhy človeka na rôznych úrovniach.

Aby sa tak stalo, je podľa pápeža Františka potrebná ekologické obrátenie, ktoré zahŕňa rozvíjanie všetkých dôsledkov stretnutia s Ježišom vo vzťahoch človeka k okolitému svetu. Toto obrátenie vedie k prijatiu alternatívneho životného štýlu k dominantnému konzumnému postoju súčasnosti, životného štýlu založeného na umiernenosti, jednoduchosti a radosi, ktorá pramení zo schopnosti oceniť to, čo je malé a nenápadné. Pápež František a po ňom aj komentátori jeho slov nazývajú toto široko chápané ekologické uvedomenie integrálnou ekológiou.

Zdroje:

Porov. Pápež František, encyklika Laudato si,
Ján Pavol II., Encyklika Sollicitudo rei socialis,
Porov. Benedikt XVI., Encyklika Caritas in veritate,

Pokoj s Bohom Stvoriteľom, pokoj so všetkým stvorením (1990)

Posolstvo Jána Pavla II. na XXIII. svetový deň pokoja

1. V našej dobe narastá povedomie, že mier vo svete je ohrozený nielen pretekmi v zbrojení, lokálnymi ozbrojenými konfliktmi a rôznymi formami sociálnej nespravodlivosti, ktoré sú stále prítomné v životoch ľudí a národov, ale aj nedostatkom náležitej úcty k prírode, chaotickým využívaním prírodných zdrojov a postupným zhoršovaním kvality života. Táto situácia vytvára pocit dočasnosti a neistoty ohľadom zajtrajška, čo prináša za následok rôzne formy kolektívneho egoizmu, túžbu po vlastníctve a používanie násilia.

Tvárou v tvár rozsiahlej degradácii životného prostredia si ľudstvo uvedomilo, že už nie je možné využívať zemské zdroje rovnakým spôsobom ako v minulosti. Tento jav znepokojuje verejnú mienku a politikov, zatiaľ čo experti z rôznych vedných oblastí skúmajú jeho príčiny. Takto sa formuje ekologické povedomie, ktoré by sa nemalo potláčať, ale naopak – malo by sa podporovať jeho prehĺbovanie a dozrievanie, aby sa mohlo prejaviť v konkrétnych programoch a iniciatívach.

2. Mnohé etické hodnoty, ktoré sú nevyhnutné pre rozvoj mierovej spoločnosti, priamo súvisia s otázkou životného prostredia. Vzájomná závislosť mnohých výziev, ktorým čelí súčasný svet, potvrdzuje potrebu koordinovaného hľadania riešení, vychádzajúc z koherentnej morálnej vízie sveta.

Pre kresťana je základom takejto vízie náboženské presvedčenie prameniace z pravdy Zjavenia. Preto by som sa na začiatku tohto posolstva rád odvolal na biblické rozprávanie o stvorení sveta a dúfam, že aj tí, ktorí nevyznávajú našu vieru, v ňom nájdu prvky, ktoré môžu poslúžiť na povzbudenie k spoločnému zamysleniu a angažovaniu sa.

I. „A Boh videl, že je to dobré“

3. V knihe Genezis, ktorá obsahuje prvé zjavenie Boha ľudstvu (Gn 1-3), sa akoby refrén opakuje veta: A Boh videl, že je to dobré. Ale keď Boh po stvorení neba a mora a všetkého, čo je na zemi, stvoril muža a ženu, veta znela inak: „A Boh videl všetko, čo urobil, a hľa, bolo to veľmi dobré“ (Gn 1,31). Až potom, keď zveril zvyšok stvorenia mužovi a žene, Boh – ako čítame – „odpočíval od všetkých diel“ (Gn 2,3).

Výzva adresovaná Adamovi a Eve, aby sa podieľali na realizácii Božieho stvoriteľského plánu, v nich uvoľňuje tie schopnosti a dary, ktoré odlišujú ľudskú osobu od všetkých ostatných stvorení, a zároveň vnáša poriadok do vzťahov človeka s celým stvorením. Adam a Eva, stvorení na Boží obraz a podobu, majú vládnuť zemi (porov. Gn 1,28) s múdrosťou a láskou. Svojím hriechom však zničili prevládajúcu harmóniu a zámerne sa postavili proti plánu Stvoriteľa. To malo za následok nielen odcudzenie človeka, smrť a bratovraždu, ale aj akúsi vzburu zeme proti nemu (porov. Gn 3, 17-19; 4, 12). Celé stvorenie bolo podrobené márnosti a odvtedy zostáva v tajomnom očakávaní svojej účasti na slobode a sláve Božích detí (porov. Rim 8, 20 – 21).

4. Kresťania veria, že skrze Kristovu smrť a zmŕtvychvstanie sa uskutočnilo dielo zmierenia ľudstva s Otcom, ktorý „chcel... aby skrze neho zmieril všetko so sebou, čo je na zemi i čo je na nebi, keď pre jeho krv na kríži priniesol pokoj“ (Kol 1, 19-20). Takto stvorenie, kedysi „zotročené“ v smrti a porušiteľnosti (porov. Rim 8,21), bolo nanovo stvorené (porov. Zjv 21,5),

dostalo nový život a my „očakávame nové nebo a novú zem, na ktorých prebýva spravodlivosť“ (2 Pt 3,13). Tak nám Otec „dal poznať tajomstvo svojej vôle podľa svojho dobrotivého rozhodnutia, čo si v ňom predsavzal uskutočniť v plnosti času: zjednotiť v Kristovi všetko, čo je na nebi i na zemi“(Ef 1,9-10).

5. Vo svetle týchto biblických formulácií sa v plnej miere vynára vzťah medzi ľudským konaním a integrálnou povahou stvorenia. Tým, že sa človek stavia proti plánom Boha Stvoriteľa, zavádza neporiadok, ktorý nevyhnutne ovplyvňuje zvyšok stvorenia. Keď človek nie je v pokoji s Bohom, niet pokoja ani na zemi: „Preto smúti krajina a vädne všetko, čo v nej býva, či poľná zverina, či vtáčky nebeské, ešte aj morské ryby hynú“ (Oz 4,3).

Toto „utrpenie“ zeme pociťujú aj ľudia, ktorí nezdieľajú našu vieru v Boha. Všetci totiž vidia skazu, ktorú v prírodnom svete spôsobujú ľudia, ktorí sú ľahostajní k jasným princípom poriadku a harmónie, ktoré v ňom ležia.

To vyvoláva znepokojujúcu otázku, či je možné spôsobené škody ešte napraviť. Niet pochyb o tom, že v súčasnej situácii sa nemôžeme obmedziť len na reguláciu zásad nakladania so zemskými zdrojmi alebo ich racionálnejšieho využívania. Hoci treba priznať, že ide o veľmi užitočné praktické riešenia, je napriek tomu predovšetkým potrebné siahnúť po hlbokých zdrojoch tejto situácie a postaviť sa kríze morálnych hodnôt, ktorá sa okrem iného prejavuje v alarmujúcej degradácii prírodného prostredia.

II. Ekologická kríza ako morálny problém

6. Niektoré prvky súčasnej ekologickej krízy naznačujú, že ide o morálny problém. Patrí sem v prvom rade nekritické uplatňovanie vedeckých a technologických úspechov v praxi. V poslednom období bolo urobených mnoho objavov, ktoré priniesli ľudstvu nepochybný úžitok a dokázali ušľachtilosť ľudského povolania k zodpovednej účasti na Božom stvoriteľskom konaní vo svete. Napriek tomu sa tiež zistilo, že aplikácia určitých objavov v priemysle a poľnohospodárstve má z dlhodobého hľadiska negatívne účinky. Záverom je, že v jednej oblasti ekosystému nemožno podniknúť žiadne kroky bez zohľadnenia ich vplyvu na iné oblasti a vo všeobecnosti na kvalitu života budúcich generácií.

Postupné ničenie ozónovej vrstvy a výsledný „skleníkový efekt“ dosiahli kritické rozmery v dôsledku neustáleho rozvoja priemyslu, veľkých mestských aglomerácií a zvýšenej spotreby energie. Priemyselný odpad, plyny vznikajúce spaľovaním nerastov, nekontrolované odlesňovanie, používanie niektorých herbicídov, chladiacich kvapalín a aerosólov - to všetko, ako je známe, má škodlivý vplyv na atmosféru a celé prírodné prostredie. Pozorujú sa početné klimatické a atmosférické zmeny, ktoré majú viacero dôsledkov, od škodlivých účinkov na ľudské zdravie až po riziko zaplavenia pobrežných oblastí pevniny.

Niektoré škody sú nezvratné, ale mnohé procesy sa stále dajú zvládnuť. Preto má celé ľudské spoločenstvo – jednotlivci, štáty aj medzinárodné organizácie – povinnosť preukázať v tejto oblasti náležitú zodpovednosť.

7. Najhlbším a najzávažnejším morálnym dôsledkom ekologickej otázky je nedostatok úcty k životu, ktorý charakterizuje mnohé správanie, ktoré je v rozpore so zásadami ochrany životného prostredia. Často sa stáva, že potreby výroby prevažujú nad dôstojnosťou pracovníka a ekonomické záujmy majú prednosť pred dobrom jednotlivcov alebo dokonca celých komunít. V takýchto prípadoch je znečistenie alebo ničenie spôsobené životnému prostrediu výsledkom obmedzeného a zvráteného svetonázoru, ktorý je niekedy spojený so skutočným pohrdaním ľudskosťou.

Krehká ekologická rovnováha je narušená aj v dôsledku ničenia niektorých živočíšnych a

rastlinných druhov a nekontrolovaného využívania prírodných zdrojov. Stojí za to pripomenúť, že akcie tohto typu, aj keď sú vykonávané v mene pokroku a prosperity, v konečnom dôsledku neprinášajú ľuďstvu žiadny úžitok.

Napokon, nie je možné necítiť hlboké znepokojenie nad neuveriteľnými možnosťami výskumu v oblasti biológie. Pravdepodobne ešte nie sme v pozícii, aby sme docenili narušenia, ktoré v prírode spôsobuje nekontrolovaná genetická manipulácia a nekontrolované vytváranie nových druhov rastlín a foriem živočíšneho života, nehovoriac o neprijateľných zásahoch do samotného vzniku ľudského života. Je ľahké vidieť, že v tejto chúlостivej oblasti ignorovanie alebo odmietanie základných etických noriem vedie človeka na prah sebazničenia.

Úcta k životu a predovšetkým k ľudskej dôstojnosti je základným princípom zdravého hospodárskeho, priemyselného a vedeckého pokroku.

Každý vie, že ekologický problém je veľmi zložitý. Existujú však určité základné princípy, ktoré bez narušenia legitímnej autonómie a bez zasahovania do špecifických kompetencií osôb pôsobiacich v tejto oblasti môžu nasmerovať hľadanie vhodných a účinných riešení. Toto sú základné princípy pre budovanie mierovej spoločnosti, ktorej nemôže byť cudzia úcta k životu ani pocit integrity stvorenia.

III. Hľadanie riešenia

8. Teológia, filozofia a veda zdieľajú spoločnú víziu harmónie vesmíru ako skutočného „kozmu“, ktorý je integrálny a má svoju vlastnú dynamickú rovnováhu. Tento poriadok sa musí rešpektovať. Ľudstvo je povolané ho poznať, objaviť ho s náležitou opatrnosťou a potom ho používať, pričom sa stará o zachovanie jeho integrity.

Na druhej strane, pôda je v podstate spoločným dedičstvom, ktorého plody by mali byť prospešné pre všetkých. Druhý vatikánsky koncil potvrdil, že „Boh určil zem so všetkým, čo obsahuje, na užívanie všetkým ľuďom a národom“ (Gaudium et spes, 69). Toto vyhlásenie má priame dôsledky pre problém, o ktorom diskutujeme. Je nespravodlivé, aby malá, privilegovaná skupina vybraných ľudí hromadila stále viac a viac nepotrebného majetku a mrhala dostupným bohatstvom, zatiaľ čo masy ľudí žijú v chudobe, na minimálnej úrovni potrebnej na prežitie. A tu nám dramatické narušenie ekologickej rovnováhy hovorí, do akej miery ľudská chamtivosť a individuálny a kolektívny egoizmus odporujú poriadku stvorenia, ktorý zahŕňa aj vzájomnú závislosť.

9. Koncepty univerzálneho poriadku a spoločného dedičstva zdôrazňujú potrebu lepšieho systému medzinárodnej koordinácie v oblasti riadenia zdrojov Zeme. Environmentálne problémy v mnohých prípadoch presahujú hranice jednotlivých krajín, takže ich riešenia nemožno nájsť len v rámci danej krajiny. Hoci sa v poslednom čase dosiahol sľubný pokrok v tejto veľmi potrebnej medzinárodnej spolupráci, existujúce nástroje a organizácie zatiaľ nespĺňajú požiadavky na implementáciu koordinovaného akčného plánu. V ceste stoja politické otázky, extrémny nacionalizmus a ekonomické záujmy, nehovoriac o určitých faktoroch, ktoré brzdia alebo dokonca úplne znemožňujú medzinárodnú spoluprácu a efektívne dlhodobé opatrenia.

Spomínaná potreba špecifickej medzinárodnej spolupráce samozrejme neznižuje rozsah zodpovednosti jednotlivých krajín. Ich povinnosťou nie je len implementovať normy schválené spoločne s orgánmi iných krajín, ale aj starať sa o svoj vlastný spoločensko-ekonomický poriadok, a to predovšetkým v najcitlivejších oblastiach spoločenského života. Každý štát by mal chrániť svoje územie pred znečistením atmosféry a biosféry, okrem iného aj prísnu kontrolou účinkov nových technologických alebo vedeckých objavov a ochranou svojich občanov pred účinkami škodlivých alebo toxických látok. Dnes sa čoraz častejšie hovorí o tom, že právo na život v bezpečných environmentálnych podmienkach by malo byť zahrnuté do novelizovanej Charty ľudských práv.

IV. Naliehavá potreba novej solidarity

10. Ekologická kríza zdôrazňuje naliehavú morálnu potrebu novej solidarity, najmä v oblasti vzťahov medzi rozvojovými krajinami a vysoko industrializovanými krajinami. Štáty by mali prejavovať rastúcu solidaritu a navzájom sa dopĺňať vo svojom úsilí o podporu mierového a zdravého rozvoja prírodného a sociálneho prostredia. Nie je napríklad možné vyžadovať od zaostalých krajín, aby uplatňovali určité obmedzenia diktované potrebou ochrany životného prostredia v ich vznikajúcich priemyselných odvetviach, ak industrializované krajiny nie sú prvé, ktoré tieto obmedzenia uplatnia. Navyše, krajiny na ceste priemyselného rozvoja majú morálnu povinnosť vyhýbať sa chybám, ktorých sa iní v minulosti dopustili; Nemôžu naďalej ničiť životné prostredie znečisťujúcimi látkami, vyrábať celé pásy lesov a bezobmedzene využívať zdroje, ktoré sa jedného dňa vyčerpajú. V rovnakej súvislosti je potrebné spomenúť naliehavú potrebu riešenia problému zneškodňovania a odstraňovania toxického odpadu.

Žiadny plán ani organizácia však nedokážu dosiahnuť požadované zmeny, pokiaľ predstavitelia všetkých krajín sveta nebudú hlboko presvedčení o absolútnej nevyhnutnosti novej solidarity, ktorá je nevyhnutnou pre riešenie ekologickej krízy a základnou pre mier. Takáto solidarita môže prispieť k posilneniu mierových vzťahov medzi národmi.

11. Treba dodať, že správna ekologická rovnováha sa nedá dosiahnuť, kým sa nevyrieši problém štrukturálnych foriem chudoby existujúcich vo svete. V mnohých krajinách sa napríklad v dôsledku zlých životných podmienok na vidieku a fragmentácie pôdy poľnohospodárstvo stalo nedostatočným zdrojom obživy a pôda sa stala neplodnou. Keď pôda neprodukuje úrodu, poľnohospodári sa sťahujú z jedného miesta na druhé, čo často vedie k nekontrolovanému odlesňovaniu, alebo sa sťahujú do mestských centier, kde chýba infraštruktúra a služby. Navyše, niektoré krajiny s výraznými dlhmi ničia svoje prírodné zdroje, aby získali nový tovar na export, a to aj za cenu nezvratných zmien ekologickej rovnováhy. Obviňovať však iba chudobných za škody, ktoré spôsobujú prírodnému prostrediu svojou činnosťou, je neprijateľnou chybou v úsudku. Chudobní, ktorým bola zverená zem, rovnako ako všetci ostatní, potrebujú pomoc, aby prekonalí svoju chudobu. Táto pomoc si vyžaduje odvážne štrukturálne reformy a nové opatrenia vo vzťahoch medzi štátmi a národmi.

12. Hrozí nám ešte jedno nebezpečenstvo: vojna. Moderné vedecké úspechy dnes, žiaľ, umožňujú manipulovať s prírodným prostredím na účely nepriateľské voči človeku a jej účinky sú nepredvídateľné a z dlhodobého hľadiska o to nebezpečnejšie. Napriek medzinárodným zmluvám zakazujúcim chemické, bakteriologické a biologické vojny, laboratória v súčasnosti skúmajú nové typy zbraní, ktoré sú schopné narušiť prírodnú rovnováhu.

V súčasnosti by boli dôsledky akejkoľvek globálnej vojny pre životné prostredie katastrofálne. Každý konflikt, lokálny alebo regionálny, však napriek svojmu obmedzenému rozsahu spôsobuje skazu nielen medzi ľuďmi a infraštruktúrou, ale spôsobuje aj škody na prírode, ničí úrodu a vegetáciu, otravuje pôdu a vodu. Pozostatí začínajú nový život vo veľmi ťažkých prírodných podmienkach, čo následne spôsobuje ťažké sociálne situácie, ktoré majú tiež negatívny vplyv na prírodné prostredie.

13. Moderná spoločnosť nenájde riešenie ekologického problému, pokiaľ vážne neprehodnotí svoj životný štýl. V mnohých častiach sveta ctí princípy hedonizmu a konzumu bez toho, aby sa vôbec staral o ich katastrofálne následky. Už som povedal, že zlý stav ekológie je prejavom hlbokkej morálnej krízy človeka, pretože nedostatok zmyslu pre hodnotu osoby a ľudského života spôsobuje ľahostajnosť voči ostatným a svetu. V každodennom živote by mala prevládať umiernenosť a zdržanlivosť, vnútorná disciplína a duch obety, aby všetci nemuseli trpieť negatívnymi dôsledkami nedbanlivosti niekoľkých.

Preto je naliehavo potrebné formovať postoj ekologickej zodpovednosti: zodpovednosť voči sebe samým, zodpovednosť voči ostatným a zodpovednosť voči životnému prostrediu. Formovanie takéhoto postoja nemôže byť založené len na ľudských pocitoch alebo nešpecifikovaných ambíciách. Nemôže mať ideologické ani politické ciele. Jeho predpoklad nemôže byť úplným popretím moderného sveta ani iluzórnym snom o návrate do „strateného raja“. Skutočné formovanie zodpovedného postoja si vyžaduje skutočnú zmenu v spôsobe myslenia a správania. V tejto oblasti majú cirkvi a iné náboženské inštitúcie, vládne a mimovládne organizmy a v skutočnosti všetky zložky spoločnosti jasne definovanú úlohu. Prvou inštitúciou, ktorá formuje postoje, však zostáva rodina, kde sa dieťa učí úcte k druhým a láske k prírode.

14. Napokon nemožno ignorovať estetické hodnoty stvorenia. Kontakt s prírodou má rekreačné vlastnosti a rozjímanie o jej kráse prináša pokoj a vyrovnanosť. Biblia na mnohých miestach uvažuje o blahodarnej činnosti a kráse stvorenia, ktoré je povolané chváliť Boha (porov. napríklad Gn 1,4 a nasl.; Ž 8,2; 104[103], 1 a nasl.; Múd 13,3-5; Sir 39,16.33; 43,1.9).

Rovnako intenzívne zážitky prináša kontemplácia diel ľudského génia, hoci si to môže vyžadovať väčšie úsilie. Mestá majú tiež jedinečnú krásu, ktorá by mala povzbudzovať ich obyvateľov k ochrane ich prírodného prostredia. Pre túto ochranu sú nevyhnutné správne navrhnuté urbanistické plány a podmienkou vytvárania ľudských sídiel založených na správnych ekologickej princípoch je zohľadnenie morfológického usporiadania terénu. Jedným slovom, nesmieme zanedbávať vzťah medzi správnou estetickou výchovou a udržiavaním zdravého prírodného prostredia.

V. Univerzálna zodpovednosť za ekológiu

15. Ekologický problém dnes nadobudol také vážne rozmery, že si vyzýva na zodpovednosť prakticky všetkých ľudí. Zložitosť jej vyššie uvedených aspektov naznačuje potrebu jednotného úsilia o stanovenie konkrétnych povinností a úloh patriacich jednotlivcom, národom, štátom a celému medzinárodnému spoločenstvu. Toto úsilie nielenže ide ruka v ruku s úsilím o skutočný mier, ale ho aj objektívne potvrdzuje a posilňuje. Pri pohľade na ekologickú problematiku v širšej perspektíve mierového spolužitia v ľudskej spoločnosti je ľahšie si uvedomiť veľký význam posolstva, ktoré k nám prichádza zo zeme a atmosféry: poriadok, ktorý panuje vo vesmíre, si vyžaduje rešpekt; Ľudská osoba, obdarená možnosťou slobodnej voľby, je hlboko zodpovedná za zachovanie tohto poriadku, a to aj pre dobro budúcich generácií. Ekologická kríza – opakujem – je morálny problém.

Dokonca aj tí ľudia, ktorí – hoci nemajú špecifické náboženské presvedčenie – si uvedomujú svoju zodpovednosť za spoločné dobro, cítia povinnosť podieľať sa na ozdravovaní životného prostredia. O to viac by sa k tomuto problému mali zodpovedne postaviť tí, ktorí veria v Boha Stvoriteľa, a sú teda presvedčení o existencii presne definovaného a účelného poriadku vo svete. Medzi nimi najmä kresťania považujú svoju zodpovednosť za poriadok v stvorení a svoje povinnosti voči prírode a Stvoriteľovi za súčasť svojej viery. Preto si uvedomujú široké možnosti spolupráce v ekumenickej a medzikonfesijnej oblasti, ktoré sa pred nimi otvárajú.

16. Na záver tohto posolstva by som sa chcel priamo obrátiť na svojich bratov a sestry, členov Katolíckej cirkvi, aby som im pripomenul ich vážnu povinnosť starať sa o stvorenie. Záväzok veriaceho k zdravému životnému prostrediu vyplýva priamo z jeho viery v Boha Stvoriteľa, z jeho uvedomenia si následkov dedičného hriechu a osobných hriechov a z jeho presvedčenia, že bol vykúpený Kristom. Úcta k životu a ľudskej dôstojnosti zahŕňa aj úctu k stvoreniu a starostlivosť oň, pretože je povolané spojiť sa s ľudstvom v chvále Boha (porov. Ž 148 a 97[96]).

Svätý František z Assisi, ktorého som v roku 1979 vyhlásil za nebeského patróna ekológov (porov. Apoštolský list *Inter sanctos*, AAS 71 [1979] 1509 a nasl.), ponúka kresťanom príklad pravej a

úplnej úcty k celému stvoreniu. Priateľ chudobných, milovaný Božími stvoreniami, povzbudzoval všetkých – zvieratá, rastliny, prírodné živly, ako aj brata Slnko a sestru Mesiac – aby spievali Bohu hymnus chvály a slávy. Chudobný muž z Assisi nám svedčí o tom, že v pokoji s Bohom sa môžeme lepšie venovať budovaniu pokoja s celým stvorením, ktorý nemôže existovať bez pokoja medzi ľuďmi.

Verím, že jeho príklad nám pomôže udržiavať pri živote pocit „bratstva“ so všetkými vecami, dobrými a krásnymi, ktoré stvoril Všemohúci Boh, a že nám pripomenie našu vážnu povinnosť rešpektovať ich a vážiť si ich v širšom a vznešenejšom kontexte bratstva medzi ľuďmi.

Po zakończonej pracy z tekstami następuje dzielenie-synteza. Można tu posiłkować się nauczaniem Kościoła i Pismem świętym – rozszerzając treści poza zawarte w p. 3 fragmenty.

Pytania do dzielenia:

- Dlaczego Kościół uważa tematy „ekologiczne” za swoje i jednocześnie za ważne?
- Na czym polega władza człowieka nad stworzeniem?
- Z jakimi innymi tematami społecznymi wiąże się troska o stworzenie?
- W jakich momentach formacji Ruchu Światło-Życie odnajdujemy elementy „ekologiczne”?
- Czy wyprawa otwartych oczu znajduje na naszych rekolekcjach wakacyjnych właściwe miejsce?
- Co możemy, co powinniśmy podjąć jako Ruch (nasze wspólnoty), aby realizować misję troski o stworzenie?

4. Modlitwa na zakończenie spotkania Na podstawie Dn 3, 52-90 (Pieśń trzech młodzieńców). Staramy się, aby każdy mógł mieć swój tekst. Po odczytaniu następuje spontaniczna modlitwa uwielbienia, może być połączona też z echem Słowa.

5. Postanowienie

Zachęcamy do udania się na spacer w teren, aby podziwiać dzieło stworzenia i oddać za nie Panu Bogu chwałę.

Można udać się pod kapliczkę poświęconą Matce Bożej i tam odmówić Litanię loretańską, ew. wziąć udział w lokalnym nabożeństwie majowym, które w niektórych parafiach ma miejsce właśnie przy takich kapliczkach.

Pieśń „Chwalcie łąki umajone”, która często jest wtedy śpiewana, jest oddawaniem czci Panu Bogu w Jego stworzeniu wraz z Maryją.